

Modernismen i Bergslagens kyrkor - Järnboås

Bergslagens kontrakt, Västerås stift, Örebro län

2016-2017

Anneli Borg
Charlott Torgén
Rapport 2017:22

Engelbrektsgatan 3
702 12 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens.

www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Anneli Borg, Charlott Torgén och Carina Libeck.
Bilderna i denna rapport är tagna av Anneli Borg och Charlott Torgén, om inget annat anges.

Bild på framsidan av rapporten, tagen av Louise Anshelm, Örebro läns museum.

INLEDNING	5
METOD, SYFTE OCH MÅL	5
Metod	5
Syfte.....	6
Mål.....	6
JÄRNBOÅS	7
JÄRNBOÅS KYRKA	8
Historik	8
RESTAURERINGSIDEOLOGIER UNDER MODERNISMEN	10
RESTAURERINGEN 1958-59	12
Gunnar Hållén.....	12
Den genomförda restaureringen	12
INVENTERING AV RESTAURERINGEN 1958-59 SAMT DESS KULTURHISTORISKA VÄRDE	14
Exteriör	14
Vapenhus i väster/Yttre vapenhuset.....	16
Inre vapenhus/läktarunderbyggnad	19
Kapprum	21
Wc.....	22
Brudkammare.....	24
Vindfång i norra korsarmen	26
Wc, norra korsarmen.	27
Kyrkorum	29
Sakristia	39
Skrudkammare	42
Läktare och hall i norra korsarmen	44
KULTURHISTORISK VÄRDERING AV RESTAURERINGEN	48
LAGAR OCH FÖRORDNINGAR	49
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	51
KÄLLOR	52

Inledning

I Örebro län finns många kyrkor med varierande historia. De har uppförts under olika tider, de har byggts om och till samt renoverats och restaurerats genom år och århundraden. I Bergslagens kontrakt i Örebro län finns det inga kyrkor som är uppförda under den tidsperiod som inom, bland annat, arkitekturen kallas modernismen. Man brukar räkna med att modernismen fick sitt stora genombrott i Sverige i och med Stockholmsutställningen 1930 och programskriften "Acceptera" som kom ut året efter. Modernismen sträcker sig fram till 1970-talet då postmodernismen tar vid. Det finns dock ett antal kyrkor som restaurerats under denna tidsperiod. Dessa restaureringar utgör en del av vårt moderna kulturarv och det finns ett stort behov av att öka kunskapen kring dessa restaureringar.

Örebro läns museum har på uppdrag av Västerås stift under 2016-17, inventerat restaureringar i Bergslagens kontrakt, utförda under perioden ca 1930-1980. Avsikten med projektet har varit att få en större kunskap om dessa restaureringar och dess kulturhistoriska värde samt att få ett underlag som kan vara en hjälp i den fortsatta förvaltningen av kyrkorna.

Att renovera eller restaurera, det är frågan? Uttrycken används oftast synonymt med varandra, men de har olika innebörd. Restaurera betyder att åtgärder sker för att återställa till ursprungligt skick, utan att förvanska de kulturhistoriska värdena. Renovera betyder att åtgärder sker i syfte att återställa till nyskick.

I rapporten har restaurering använts uteslutande, trots att någon åtgärd kanske mer syftar till en restaurering.

Metod, syfte och mål

Metod

Projektet har omfattat 6 kyrkor i Bergslagens kontrakt, Västerås stift, Örebro län, som restaurats under modernismen (ca 1930-tal till 1980-tal).

De berörda kyrkorna är sedan tidigare karakteriserade. Detta arbete är en fördjupning av de modernistiska restaureringarna i dessa kyrkor.

Arbetet i detta projekt har bestått av en inventeringsdel där restaureringen i den berörda kyrkan inventerats. Arbetet har också bestått av litteratur och arkivstudier.

Arkivunderökningarna har varit en stor del av arbetet, för att titta på de handlingarna som berört restaureringen. Större delen av arkivhandlingarna finns på Uppsala Landsarkiv, ULA. Omfattningen på handlingar för de olika kyrkorna varierar kraftigt, från att vara näst intill obefintligt till att vara mycket omfattande. Materialet har sedan sammanställts till denna rapport.

Syfte

Arbetets syfte har varit att identifiera och översiktligt dokumentera genomgripande restaureringar genomförda i äldre kyrkor under perioden från omkring 1930-talet till 1980-talet i Örebro län, Västerås stift.

Vidare har syftet med projektet varit att kartlägga vilket förändringstryck, vilket förvaltnings- och underhållsbehov, ur ett brukandeperspektiv, dessa kyrkor står inför.

Ytterligare ett syfte har varit att belysa de moderna kyrkomiljöerna och kyrkorestaureringarna som en del av det moderna samhällets framväxt och förändring.

Mål

Målet med projektet är att genom samverkan öka kunskapsnivån och medvetenheten om restaureringar genomförda i kyrkorna under perioden från omkring 1930-talet till 1980-talet i Örebro län, Västerås stift. Att öka samt sprida kunskapen och förståelsen för det moderna kyrkobyggandet och kyrkorestaureringarnas gestaltning, arkitektoniska uttryck och kulturhistoriska värde samt öka känslan av delaktighet i det kyrkliga kulturarvet.

Vidare att förstå hur de teologiska förändringarna och demokratiseringen av liturgin har påverkat synen på kyrkorummet samt dess gestaltning och arkitektur.

Målet har också varit att skapa ett underlag för planering av underhåll och förvaltning av kyrkobyggnaderna.

Järnboås

Järnboås är beläget invid Finnsjön och Rastälven som flyter genom ett flertal sjöar och mynnar i Fåsjön. I området finns ett stort antal hyttor och hyttbyar som växt upp kring bergs- och hyttverksamheten. I Moshyttan finns dateringar som visar på hyttverksamhet redan på 1100-talet. I området finns även bördig jordbruksmark som också varit en betydande näring för traktens invånare.

Verksamheten med bergs-, järn- och hyttverksamhet växte och expanderade kraftigt, som på många andra ställen i Bergslagen, under 1500 och 1600-talet. 1658-59 uppfördes en liten timmerkyrka som byggdes till med korsarmar 1795. Till skillnad från många av Bergslagens röda spånklädda kyrkor, kläddes Järnboås kyrka med vitmålad panel. Invid kyrkan uppfördes flera byggnader som Klockaregården som ursprungligen fungerade som sockenstuga och senare kommunalhus. Längs landsvägen finns även en gästgivaregård, några bergsmansgårdar samt ett sockenmagasin.

Hyttverksamheten pågick i trakten ända fram till 1950. Verksamheterna kring järnhanteringen har bidragit till traktens utveckling och bebyggelsens karaktär vilken i stor utsträckning fortfarande finns kvar i form av äldre låga långsträckta timmerbyggnader som ursprungligen hade torvtak. Kvar finns dock många gånger de gjutna skorstenarna. Kvar finns också de större bergsmansgårdarna som på 1800-talet byggdes till med en våning till tvåvåningsbyggnader.

I takt med att bergs- och hyttverksamheten minskade förändrades förutsättningarna för de näringar som pågått under flera hundra år i trakten. Nyhyttans bergsmansgård lade om sin verksamhet i slutet av 1800-talet till att bli en missionsskola, övergick 1905 till en badanstalt för att senare övergå till behandlingshem och idag åter utgör en kurort men med varierad verksamhet.

Järnboås kyrka

Järnboås kyrka är belägen i Nora bergslag och ingår i ett större område av riksintresse för kulturmiljövården med flera äldre bergsmansgårdar i ett öppet landskap längs Rastälven. I övrigt domineras socknen av skog. I kyrkomiljön ingår förutom kyrka ett församlingshem, tidigare sockenstuga, och en f.d. krog från 1700-talet.

Historik

Järnboås kyrka är belägen i Nora bergslag och ingår i ett större område av riksintresse för kulturmiljövården med flera äldre bergsmansgårdar i ett öppet landskap längs Rastälven. I övrigt domineras socknen av skog. I kyrkomiljön ingår förutom kyrka ett församlingshem, tidigare sockenstuga, och en f.d. krog från 1700-talet.

Järnboås kyrka har en korsformad plan med avfasade hörn på långhuset med vidbyggd sakristia i öster och torn i väster med en svängd tornhuv med lanternin. Väggarna är av timmer, klädda med ljus målad slät stående panel och taket täcks av ett valmat mansardtak.

Korsarmarna avslutas upptill med klassicerande gavelfrontoner. Kyrkans nuvarande utseende

härör från utvidgningen 1795 med senare tillkommet koppartak.

Kyrkan uppfördes 1658-59 av timmer med ett åttkantigt rektangulärt långhus och torn i väster. Utvändigt var kyrkan troligtvis spånklädd och målad faluröd och invändigt täcktes kyrkorummet av ett trätunnvalv.

Kyrkan blev efter hand för liten för den växande befolkningen och utvidgades 1795 med korsarmar i norr och söder. Även sakristian i öster uppfördes vid detta tillfälle. I samband med utvidgningen kläddes fasaderna med slät panel och målades ljusa för att likna en nyklassicistisk stenkyrka. Korsarmarna kröntes med gavelfrontoner.

1819 försågs tornet med en ny svängd tornhuv med lanternin.

Järnboås kyrka 1959.
Fotograf: Bertil Waldén,
Örebro läns museum.

1897 genomfördes en invändig renovering då väggarna kläddes med pärlspontspanel som dekorerades med en målad bård under taklisten. Nya öppna bänkar ersatte den slutna bänkinredningen vars bänkdörrar placerades som en panel längs väggarna.

År 1958-1959 genomgår kyrkan en restaurering under ledning av arkitekt Gunnar Hållén med syftet att återskapa en äldre kyrkointeriör. I samband med restaureringen försågs exteriören med ny panel som målades ljus. Under senare delen av 1900-talet har kyrkan bland annat genomgått underhållsarbeten.

Restaureringsideologier under modernismen

Restaurering inom arkitekturen innebär att man återställer en byggnad i ett tidigare skick. Principerna för restaurering har under tiderna varit ett livligt diskuterat ämne. Under det sena 1800-talet var *stilrestaurering* den rådande metoden, i Sverige framförallt företrädd av Helgo Zettervall. Hans restaureringar av domkyrkorna i Lund, Skara och Uppsala mötte kritik eftersom byggnaderna rekonstruerats utifrån en given arkitekturstil utan vetenskaplig förankring.

En häftig debatt om missförhållandena inom vården av de nationella monumenten omkring sekelskiftet 1900 ledde till att en ny restaureringsmetod introducerades av Sigurd Curman (1879-1966), *den byggnadsarkeologiska restaureringen*. Curmans ideologi var att framhäva byggnadens utvecklingshistoria, där *olika historiska lager var tillåtna att synas samtidigt*. Curman var konsthistoriker och arkitekt, verksam bl.a. som lärare och professor vid konsthögskolan och som riksantikvarie 1923-47. Hans arbete kom att bestämma mycket i svensk kulturminnesvård. Många kyrkor restaurerades efter Curmans principer under 1920-1930-talet. Överkalkade målningar togs fram och konserverades. Slutna bänkinredningar behölls men byggdes bekvämare. Inventarier som predikstol, altarskåp och träskulpturer återinsattes. Stora fönster minskades och försågs med glasmålningar. Stor vikt lades vid byggnadens patina. Nytt byggnadsmaterial och nya partier accepterades men skulle tydligt markeras. Kritiken mot Curmans arbetssätt var dock att restaureringarna fick en alltför museal karaktär. Han ansågs vara driven av en nationalromantisk idealföreställning om det svenska kyrkorummets typ, präglad av inslag från medeltid-stormaktstid. Tillägg utförda under 1800-talet sågs som främmande och sorterades bort. Kritikerna menade att denna värdering var ett uttryck för en slags stilrestaurering, eller snarare en *smakrestaurering*.

Sverige stod länge utanför den internationella restaureringsdebatten. Utomlands märktes en tydligare påverkan från modernismen inom restaureringskonsten, där det centrala var att nya tillägg tydligt skulle avisera sin samtid. Den svenska debatten om nya former för restaureringskonsten började föras under 1930-talet i samband med utredningen inför Uppsala domkyrkas kommande restaurering. Zettervalls nygotiska arkitektur stod till en början lågt i kurs och ett modernistiskt förslag togs fram av Åke Porne. När 1970-talets genomgripande restaurering väl genomfördes valde man dock att i stort behålla kyrkans form.

Under mellankrigstiden var det i Sverige främst en liten grupp specialister knutna till Byggnadsstyrelsen som arbetade med kyrkorestaureringar. De ledande funktionalisterna valde i stor utsträckning andra uppdrag och Curmans tankar om en traditionsbärande kyrka var i viss mån fortfarande gällande. Den i länet verksamme arkitekten Erik Fant (1889-1954), var elev och medarbetare till Sigurd Curman. Från slutet av 1910-talet drev han som självständig arkitekt en omfattande restaureringsverksamhet enligt Curmans riktlinjer.

Arkitekten Erik Lundberg (1895-1969) blev tongivande inom svensk restaureringstradition under perioden 1930-1960. Lundberg var också en av Curmans elever och han förvaldade synen på att kunskap om traditionella tekniker och material var viktigt. Lundberg såg restaurering som ett återställande i funktionellt skick, men framhöll också arkitektens frihet till ett skapande arbete, för åstadkomma en sammanbindande konstnärlig gestaltning. Utan att Lundberg själv uttalade det, anslöt han till en modernistisk restaureringsideologi,

Restauro Critico. Arkitekten skulle bidra med sin egen tids formspråk och befria byggnaden från tillägg i syfte att finna det sanna ursprunget. Nya tillägg skulle göras i nya material och tekniker, utformade så att de kunde svara mot en ny tids funktioner.

Erik Lundberg blev kritiserad för att vara för radikal då han förde in moderna former i kyrkorna. Han uttryckte att man skulle låta medeltiden möta samtiden, och kontrasterade medvetet gammalt och nytt. Kyrkoarkitekten Rolf Bergh (1919-2005) som var verksam i Örebro län, hade liksom Lundberg en önskan om att närma sig det fornkristna kyrkorummet. Kritikerna menade att det återigen var fråga om *smakrestaurering* där omgestaltningen av kyrkorummen blev alltför personligt präglade. En internationell trend kopplad till modernismen var att låta arkeologiska fragment framträda som aparta delar i en byggnads arkitektur. Tanken om att det som fanns under en synlig yta var det sanna, fick stor spridning under efterkrigstiden.

Under 1950-talet byggdes ett stort antal nya kyrkor, planerade för en annan sorts församlingssamfund, med plats för både kyrkorum och olika verksamhetslokaler. Under denna tid inträdde också en liturgisk förnyelse vilket också ställde särskilda krav på de gamla kyrkorummens utformning. Den nya liturgin handlade om att återupprätta nattvardens status och göra den tillgänglig för församlingen. Avståndet mellan präst och församling skulle minskas, med förebild i fornkyrkans altargemenskap. Förändringarna blev främst märkbara under 1960-70-talet, med framflyttade fristående altare och med större flexibilitet i kyrkorummet.

Under 1960-talet blev Lundbergs kyrkorestaureringar öppet kritiserade från antikvariskt håll. *Charta Venezia*, ett internationellt principdokument upprättat 1964, manade till en medvetenhet inom kulturminnesvården om att alla faser i en byggnads historia borde vara synliga och ska respekteras oavsett ålder. En annan kritik som framfördes vid tiden var att alltför stora resurser anslogs. Vid genomgripande restaureringar riskerade en kvalitet som patina att gå förlorad.

Under 1970-talet framträdde Ove Hidemark (1931-2015) som landets ledande restaureringsarkitekt. Hans arbetsmetod kan betraktas som en reaktion på 1950-60-talens många omgestaltande restaureringar. I en tid som gärna använde moderna material och samtida byggnadsteknik i gamla hus framhöll han *traditionella material och byggnadsmetoder som en grundläggande princip* vid restaurering. Hidemark förespråkade också en minimerad nivå för ingrepp i gamla byggnader. Slitage och patina såg han som en väsentlig del av en byggnads historia, vilket leder betraktaren till en historisk dimension.

Samtida med Ove Hidemark var Jerk Alton (f. 1937), som medverkat vid många av länets kyrkorestaureringar. Han var elev och under en kort tid medarbetare till Erik Lundberg. Altons restaureringsideologi påverkades av såväl inomkyrkliga diskussioner kring gudstjänstliv och liturgi, som av Erik Lundbergs princip att låta arkitektens egen kreativitet komma till uttryck. Kännetecknande för Alton är en personlig färgsättning med varma jordfärger.

Restaureringen 1958-59

Gunnar Hållén

Gunnar Hållén föddes 1911 i Örebro. Han avlade studentexamen i Lund 1931 och utexaminerades från Kungliga Tekniska högskolan 1937. Han startade arkitektfirman G Hållén Arkitekt AB två år senare, 1939. Projekt han genomförde var bland annat Esso motorhotell i Örebro, kontorsbyggnaden för Skånska Cementgjuteriet i Örebro samt Ulvenheim, HSB i Askersund. Firman togs över av Gunnars son Nils Hållén 1978. Gunnar Hållén var också ledamot i byggnadsnämnden i Örebro samt klubbmästare i Örebro Ingenjörsklubb.

Gunnar Hållén dog 1993.

Den genomförda restaureringen

Järnboås kyrka genomgick under åren 1958-59 en restaurering under ledning av arkitekt Gunnar Hållén, med syfte att återskapa kyrkans äldre interiör.

I handlingar framtagna inför arbetena skriver Gunnar Hållén "Föreliggande förslag till reparation och restaurering, avser icke att borttaga alla de fel och brister, som genom sättningar, förslitningar etc. uppstått under årens lopp och i vilka gångna tiders säregenhet kunna spåras. Endast de skador som menligt inverka på byggnadens framtida bestånd, samt de ofrånkomliga ingrepp som erfordras för att byggnaden skall motsvara moderna krav på ett ändamålsenligt kyrkorum, skola elimineras. De delar som av praktiska skäl måste ersättas eller ombyggas skola pietetsfullt anslutas till det gamla. I restaureringsarbetena eftersträvas att kyrkan i sitt slutliga skick skall inge den respekt ett väl omhändertagande skänker och därmed också förutsättningar för ett gott stämningvärde." ¹

Kyrkans fasader försågs med ny panel och taket med kopparplåt i stället för den tidigare plåtbeklädnaden. Syftet var dock att bibehålla den ursprungliga karaktären. Fönstren ersattes med nya fönsterbågar med blyinfattat antikglas samt några nya fönsteröppningar. De nya fönstren fick samma form som de tidigare. Befintliga portar bibehölls, de skulle restaureras eller ersättas lika befintliga, enligt förslaget inför restaureringen.

Under arbetena upptäcktes takmålningarna som målats över 1897. Upptäckten gjorde att de bemålade korfönster som donerats till kyrkan inte sätts in. Det bedömdes som att korfönstren inte skulle komma till sin rätt i förhållande till takmålningarna. Takmålningarna över västra korsarmen samt koret togs fram och konserverades.

Bland annat togs ursprunglig färgsättning fram på flera inventarier såsom altaruppsats och predikstol. Kyrkorummet gavs en ny sluten bänkinredning.

En ny sakristia inreddes i norra korsarmen under en ny läktare och orgeln flyttades från västra läktaren till södra korsarmen där bänkarna togs bort. Under västra läktaren tillkom en läktarunderbyggnad med brudkammare.

---

¹ Örebro länsmuseum, topografiska arkivet, Järnboås kyrka.

Kyrka och sakristia hade tidigare värmts upp av kaminer, vilka rivs ut i samband med restaureringen för att ersättas med installation av ett elektriskt värmesystem.

Inventering av restaureringen 1958-59 samt dess kulturhistoriska värde

Text och tabeller för inventerade utrymmen redogör endast de förändringar, åtgärder och tillskott som skedde vid restaureringen 1958-59 av arkitekten Gunnar Hållén, och som fortfarande finns kvar i dag.

Exteriör

Järnboås kyrka uppfördes 1658-59 och tillbyggdes med korsarmar 1795. Kyrkan har en korsformad plan med avfasade hörn på långhuset, både i öster och väster. Vidbyggd f.d. sakristia i öster och torn i väster. Till skillnad från de övriga Bergslagskyrkorna är Järnboås kyrka inte spånklädd och rödfärgad utan den kläddes vid 1795 med slät panel och målades med oljefärg.

I samband med restaureringen 1958-59 försågs fasaden med tilläggsisolering och ny vertikal panel utanpå befintlig panel. Kyrkans plåttak ersattes med nytt av koppar. Ett runt fönster i tornets västra fasad sattes igen, två nya fönster togs upp i tornets bottenvåning, befintliga fönster ersattes med nya kopplade.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Fönster	<p>Tornet: Fönster i två lufter med stickbågsformat krön. Kopplade bågar med bly spröjsat antikglas i ytterbågen.</p> <p>I övrigt har kyrkan fönster i fyra lufter med rakt överstycke med undantag från f.d. sakristian som har fönster i två lufter med stickbågsformat krön. Fönstren har kopplade bågar med bly spröjsat antikglas i ytterbågen. Samtliga fönster är målade i ockragul kulör.</p> <p>Fönsterfoder: Profilerade, målade bruten vit kulör.</p> <p>Samtliga fönster är försedda med fönsterbleck av kopparplåt.</p>	<p>I tornet tog man upp två nya fönster, ett i söder och ett i norr.</p> <p>Samtliga fönster ersattes med nya kopplade bågar. Äldre befintliga hörnbeslag återanvändes.</p> <p>Fönster och fönsterfoder målades vid restaureringen 2011. Fönster i Ockragult och foder i bruten vit kulör.</p>
Västra entrén Södra entrén Norra entrén	<p>Port med stickbågeformat krön. Dörrblad med rombformad panel och trycken samt beslag av järn. Enkelt utformat foder, svagt rundat i en ljus grå kulör.</p>	<p>I handlingarna står det att kyrkans tre ytterportar skall restaureras eller ersättas med nya av samma utförande som de befintliga. Sannolikt är att två portar gjordes nya och en restaurerades. Troligt är att den</p>

	Vid västra och norra entrén finns 2 armaturer i form av lyktor med väggfäste.	<p>norra är äldre då den även har en äldre insida kvar.</p> <p>Troligtvis tillkom armaturen vid detta tillfälle.</p> <p>Ytterportarna samt foder målades om vid restaureringen 2011.</p>
Fasad	<p>Fasader med vertikal panel målade i vit kulör.</p> <p>Sockeln är målad i ljus grå kulör.</p> <p>Takfot och foder är målad i en bruten vit kulör.</p>	<p>Fasaderna försågs med tilläggsisolering och ny vertikal panel utanpå befintlig panel. Ett runt fönster i tornets västra fasad sattes igen.</p> <p>Tidigare plåtbeslagning vid sockeln ersattes med plåt av koppar.</p> <p>Fasader, sockel och takfot målades om vid restaurering 2011.</p>
Tak	<p>Taket är täckt med kopparplåt.</p> <p>Stuprör av koppar.</p>	<p>Man ersatte tidigare plåttak med nytt tak av koppar.</p>

Kulturhistoriskt värde

Kyrkans exteriör är föga förändrad sen restaureringen 1958-59 trots målningsarbetena som utfördes exteriört 2011.

Vapenhus i väster/Yttre vapenhuset

Vapenhuset genomgick förändringar vid restaureringen 1958-59. Tidigare golvmaterial ersattes med tegel. Till viss del revs befintliga väggar och några nya tillkom. Väggarna kläddes med slät spåntad panel. Två nya fönster sattes in, ett åt söder och ett åt norr. Tornet är från kyrkans tillkomst 1658-59.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Golv av tegel med "borstad" yta. Golvlist: Golvlist med enkel profil i övre delen. Listen är målad i grått med mörkare gråblå marmorering.	
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spåntad panel målad i en ljus grå kulör. Ovan öppningen in mot inre vapenhuset/läktarunderbyggnaden finns ett överstycke med tandfris. Möjlig rest från tidigare dörrpartil På södra och norra väggen finns en dold dörr i panelen. Den ena leder upp till tornet.	Väggarna målades i lika befintlig kulör vid restaureringen 1958-59. Dörrparti mot inre vapenhuset/läktarunderbyggnaden togs bort.
Tak	Äldre tunnvalvt tak av trä. Taklist: En smal rundad list av trä, omålad. Taket är omålat men det finns rester av färg på både tak och list. På södra och norra sidan finns stickbågsformade nischer. Även här är taken omålade.	Osäker om några åtgärder gjordes på taket. I handlingen står det att taket bibehålls. Möjligt är att man tog bort färgen vid detta tillfälle.
Fönster	Fönster i två lufter med stickbågsformat krön. Kopplade bågar med bly spröjsat antikglas i ytterbågen. Antikbehandlade beslag. Fönsterfoder: profilerat. Båge, karm och foder är målad i ljust grå kulör.	Nischerna tillkom 1958-59 då fönstren sattes in.
Port	Ytterport: Pardörr med rakt överstycke. Vartdera dörrblad består av breda stående brädor dekorativt fasade i mötet till	I restaureringsförslaget står det att ytterportarna ska restaureras eller ersättas med nya av samma utförande som de befintliga.

	<p>varandra. Strålaserad i mörkt brun/grå kulör.</p> <p>Portens äldre lås och skjutregel har återanvänts.</p>	<p>Panelen på dörrens insida är ny. Troligt är att hela porten gjordes ny då nedre spegeln på dörrens utsida är tillverkad av en tunn skiva.</p> <p>Dörrparti mot inre vapenhus/läktarunderbyggnad togs bort.</p>
Armatyr	<p>Rektangulär takarmatur med blyinfattat glas, gul tonat antikglas.</p>	

Kulturhistoriskt värde

Vapenhuset har en välbevarad sammanhållen gestaltning från restaureringen 1958-59, trots målningsarbetena som utfördes interiört 2011.

Järnboås kyrka- Modernismen i Bergslagen

Bilderna ovan. Yttre vapenhuset mot väster. Nya nischer med fönster för ljusinsläpp tillkom vid restaureringen. Till höger ny port i väster.

Bild till vänster. Marmorerad golvlist samt golv av tegel.

Inre vapenhus/läktarunderbyggnad

Det inre vapenhuset/läktarunderbyggnaden tillkom vid restaureringen 1958-59 med brudkammare, kapprum, wc och el-central.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv, olika bredd. Troligtvis oljat. Golvlister: Golvlister med enkel profil i övre delen, målade i ljust grå kulör med mörkare gråblå marmorering.	
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spontad panel målade i en ljus grå kulör.	Väggarna målades 2010-2011 i lika befintlig kulör som vid restaureringen 1958-59.
Dörr	Pardörr in mot kyrkorummet: Pardörr av trä med rakt överstycke. Fyllning i nedre delen bestående av stående slät panel, dekorativt avfasad mot varandra lika porten i väster. I övre delen blyinfattat antikglas, ofärgat. Dörren har en stiliserad ådring i grått/grönt/brunt. Dörrfoder: Profilerat dörrfoder, rikt marmorerat i grågröna kulörer. Dörrar mot läktare, wc, samt brudkammare: Enkeldörr med en stor fyllning. Fyllningen har dekorativt utformade hörn. Dörren är målade i ljust grått lika dörrfodret. Fyllningens yttre list är målade i en mörk grå kulör. Dörrtrycke av mässing. Dörrfoder: Profilerat foder målade i grått med mörkare gråblå marmorering.	Dörrparti mot yttre vapenhuset togs bort. Enkeldörrarna målades om 2010-2011. Foder målades ej och har sin ursprungliga bemålning kvar.
Tak	Plant trätak, äldre. Taket är omålade, det finns rester av tidigare färg kvar. Taklist: Omålade taklist med enkla profil. Taklisten är fäst i taket, ej på väggen.	Möjligt är att man tog bort färgen vid detta tillfälle. Taklisten tillkom vid restaureringen 1958-59.
Armatyr	Två väggarmaturer med blyinfattat glas, gul tonat antikglas.	

Kulturhistoriskt värde

Inre vapenhuset har tillsammans med kapprummet en välbevarad sammanhållen gestaltning från restaureringen 1958-59, trots målningsarbetena som utfördes 2011.

Inre läktarunderbyggnad som tillkom vid restaureringen 1958-59. Detaljbild av marmorerad golvlister samt dörrfoder.

Kapprum

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv, olika bredd. Troligtvis oljat. Golvlist: Golvlist med enkel profil i övre delen, målad i ljust grå kulör med mörkare gråblå marmorering.	
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spontad panel målad i en ljus grå kulör. Öppningen ut mot mittgången är försedd med foder lika dörrarna. Profilerat foder målat i grått med mörkare grå marmorering. Mot väster finns en fast skåpinredning, målad i kulör lika väggarna. Tre dörrar med rektangulära speglar av en enkel profilerad list.	I kapprummet målades inte östra väggen om vid restaureringen 2010-2011. Den avviker något i kulör i jämförelse med de väggar som målades 2010-2011. Golvlistens kulörer är inte exakt som i mittgången. Listen är målad i grått med marmorering i grått. Framgår ej av handlingarna om denna skåpinredning tillkom 1958-59.
Fönster	Fönster i två lufter med rakt överstycke, del av ett större fönster som syns uppe på läktaren. Kopplade båga med bly spröjsat antikglas i ytterbågen. Båge och karm är målad i ljust grå kulör. Antikbehandlade beslag.	Fönsternisch och fönsterbänk målades i lika befintlig kulör 2010-2011.
Tak	Plant trätak, äldre. Taket är omålat och det finns rester av tidigare färg kvar. Taklist: Omålad taklist med enkle profil. Taklisten är fäst i taket, ej på väggen.	Möjligt är att man tog bort färgen vid detta tillfälle. Taklisten tillkom vid restaureringen 1958-59.
Armatyr	Rektangulär takarmatur med blyinfattat glas, gul tonat antikglas.	

Kulturhistoriskt värde

Kapprummet tillsammans med inre vapenhuset har en välbevarad sammanhållen gestaltning från restaureringen 1958-59, trots målningsarbetena som utfördes exteriört 2011.

Kapprummet sett från söder. Till höger golvlister målade i grått med mörk grå marmorering samt armatur med blyinfattat glas.

Wc

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spontad panel målade i en ljus grå kulör.	Från golvet upp till brösthöjd har man senare kaklat väggarna. Det finns en hylla av glas samt spegel ovan handfat som troligtvis är ursprungliga.
Dörr	Dörr mot vapenhus och brudkammare: Enkeldörr med en stor fyllning med dekorativt utformade hörn. Dörren mot brudkammaren är smalare. Dörrarna är målade i ljust grått lika dörrfoder. Dörrtrycke av mässing, ursprungligt posthornstrycke på dörren mot brudkammaren.	Dörrarna målades om 2010-2011, lika befintlig grå kulör.
Tak	Plant trätak, äldre. Taket är målat i ljus grå kulör.	
Armatur	Rektangulär takarmatur med	

	<p>blyinfattat glas, gul tonat antikglas.</p> <p>Armatyr ovan handfat. Snedställd porslinssockel med opal vit glob.</p>	
--	---	--

Kulturhistoriskt värde

Wc har restaurerats vid senare tillfälle men har några av sina ursprungliga detaljer kvar. från restaureringen 1958-59.

Brudkammare

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv, olika bredd. Troligtvis oljat. Golvlist: Golvlist med enkel profil i övre delen, målad i ljust grå kulör.	
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spontad panel, tunt målad, i en ljus rosa/grå kulör.	
Dörrar	Dörr mot vapenhus och wc: Enkeldörr med en stor fyllning med dekorativt utformade hörn. Dörren mot wc är smalare. Dörrarna är målade i ljust grått lika dörrfoder. Fyllningens yttre list är målad i en mörk grå kulör. Dörrtrycke av mässing, ursprungligt posthornstrycke på dörren mot brudkammaren. Dörrfoder: Profilerat foder målat i ljust grått lika dörrarna. Fodret vid dörren till wc är något smalare och enklare i sin profilering.	
Fönster	Fönster i två lufter med rakt överstycke, del av ett större fönster som syns uppe på läktaren. Kopplade båga med bly spröjsat antikglas i ytterbågen. Båge och karm är målad i ljust grå kulör. Antikbehandlade beslag.	
Tak	Plant trätak, äldre. Taket är omålat och det finns rester av tidigare färg kvar. Taklist: Omålad taklist med enkle profil. Taklisten är fäst i taket, ej på väggen.	Möjligt är att man tog bort färgen vid detta tillfälle. Taklisten tillkom vid restaureringen 1958-59.

Kulturhistoriskt värde

Brudkammaren har en välbevarad gestaltning från restaureringen 1958-59.

Brudkammaren, bild tagen från norr. Dörr till vänster leder ut till inre vapenhuset och dörr till höger till wc.

Vindfång i norra korsarmen

Befintligt vindfånget tillkom vid restaureringen 1958-59.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Golvlist: Golvlist med enkel profil i övre delen målad i ljust grå kulör.	Senare tillkommet klinkergolv.
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spontad panel målad i en ljus grå kulör.	
Dörrar	Dörr mot wc: Enkeldörr, något smalare än de andra två, med en stor fyllning med dekorativt utformade hörn. Dörren är målad i ljust grått lika dörrfodret. Dörrfoder: profilerat. Dörrtrycke av mässing. Dörr mot sakristian och pentry/förvaring: Enkeldörr lika den mot kyrkorummet. I övre delen ett litet fönster i form av ett kors med färgat antikglas. Dörrtrycke av mässing.	
Tak	Tak av slät spontad panel, omålat. Taklist: Omålad taklist med enkel profil. Taklisten är fäst i taket, ej på väggen.	
Port	Ytterport: Äldre pardörr strålaserad i mörkt brun/grå kulör, lika ytterport i väster.	I restaureringsförslaget står det att ytterportarna ska restaureras eller ersättas med nya av samma utförande som de befintliga. Panelen på dörrens insida är äldre.
Armatyr	Rektangulär takarmatur med blyinfattat glas, gul tonat antikglas.	

Kulturhistoriskt värde

Vindfånget har belastats med flera olika installationer och golvet har försetts med klinker. I övrigt har vindfånget kvar sitt utseende från restaureringen 1958-59.

Wc, norra korsarmen.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Väggar	Väggarna är klädda med stående slät spontad panel målad i en ljus grå kulör.	Från golv upp till brösthöjd har man senare kaklat väggarna. Det finns en hylla av glas samt spegel ovan handfat som troligtvis är ursprungliga.
Dörr	Dörr mot vindfång: Enkeldörr med en stor fyllning med dekorativt utformade hörn. Dörrarna är målade i ljust grått lika dörrfoder. Dörrfoder: profilerade Dörrtrycke av mässing.	Dörrarna målades om 2010-2011, lika befintlig grå kulör.
Tak	Tak av slät spontad panel målad i grå kulör lika väggar. Taklist: Taklist med enkle profil målad lika tak. Taklisten är fäst i taket, ej på väggen.	
Armatyr	Armatyr ovan handfat. Snedställd porslinssockel med opal vit glob.	

Kulturhistoriskt värde

Väggarna har under senare tid försetts med kakel upp till bröst höjd och golvet har klätts med klinker. Ny wc och nytt handfat.

Bilden till höger visar en hylla av glas, troligtvis original sen restaureringen 1958-59.

Kyrkorum

Kyrkorummet har en korsformad plan med tunnvalvt tak av trä. Taken möts över korsmitten och är valmade längst ut i korsarmarna. I östra korsarmen återfinns koret med altarpopsats och predikstol som troligtvis tillkom i samband med att den äldre kyrkan uppfördes. Taket över koret är tredelat.

I västra samt norra korsarmen finns läktare. Den västra är från någon gång före 1745 och den norra läktaren tillkommer i samband med att en ny sakristia byggs under densamma 1958-59. I södra korsarmen är orgeln placerad framför södra entrén. På var sida om orgeln finns skärmväggar mot entrén.

Kyrkorummet med sitt ursprung i 1600-talet präglas av restaureringen från 1958-59 av arkitekten Gunnar Hållén. Färgsättningen i långhuset komponerades efter/anpassades efter de äldre takmålningarna som togs fram i samband med denna restaurering.

Vid restaureringen ommålades samtliga ytor i kyrkorummet. Tillkom gjorde bland annat ny bänkinredning samt norra läktaren med ny sakristia inunder. Orgeln flyttades från västra läktaren till södra korsarmen.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv av furu, lackat. I koret samt i södra korsarmen är golvnivån två steg högre än i förhållande till övriga golvnivån.	Nytt golv i samband med restaureringen 1958-59. Det är även då som golvnivån höjs i koret och södra korsarmen. Då utökas också korets golv mot predikstol och dopfont.
Väggar	Väggarna är upptill klädda med väv, målade i en bruten ljus kulör. Väggarna är nedtill klädda med en bröstningspanel, av trä, med spegelfält. Panelen är målade i en ljus varmgrå kulör med marmoreringar i lite mörkare grått och vitt. Västra väggen i kyrkorummet har panel i stället för väv ovanför bröstningspanelen. Golvlistan är enkelt profilerad och inmålade i bröstningspanelens marmorering. Hörnen i rummet, vid t ex korsarmarna markeras med stiliserade pilastrar, marmorerade lika som bröstningspanelen.	Väggarnas beklädnad med glasfiberväv tillkom vid restaureringen 2010-2011. Försök gjordes att laga den befintliga juteväven från restaureringen 1958-59. Det lyckades inte utan en glasfiberväv valdes i stället, men med en struktur lika jutevävens. Kulören valdes lika den befintliga från 1958-59. Befintlig bröstningspanel med listverk och pilastrar fick ny färgsättning vid restaureringen 1958-59. Färgsättningen anpassades efter takets äldre målningar som togs fram vid samma restaurering. Väggen i norra korsarmen tillkommer och får samma utformning som övriga väggar med väv och bröstningspanel.

	Skärmväggar i södra korsarmen av trä utformade med spegelfält för att efterlikna bröstningspanelens spegelfält.	Skärmväggarna målas om vid restaureringen 2010-2011, men i samma kulör och dekormåleri som vid restaureringen 1958-59.
Fönster	Fönster och foder: Fönster bestående av fyra lufter med kopplade bågar. Målade i en ljust varmgrå kulör. Antikglas och blyspröjs i ytterbågen. Mässingsbeslag. Fodret är enkelt profilerat och målat i samma kulör som fönsterbågen. I vardera korsarm, i norr och söder, finns ett runt fönster med träspröjs och med antikglas. Bågarna målade i en ljust grå kulör.	Nya fönster tillverkas vid restaureringen. De får samma storlek och indelning men förses med antikglas och blyspröjs i ytterbågen. Fönsterbågar och foder målades vid restaureringen 2010-2011, men i samma kulör som vid restaureringen 1958-59. Oklart om bågarna nyttillverkas i samband med restaureringen 1958-59 eller om de är äldre, eventuellt från 1795.
Dörrar och portar	Två dörrar till norra läktarunderbyggnaden (sakristia och norra läktaren): Dörrar av trä med en stor spegelfyllning med dekorativt utformade hörn. Dörrarna är målade i en ljust varmgrå kulör med marmoreringar i lite mörkare grått och vitt, lika bröstningspanelen. Dörrfodren är enkelt profilerade, lika fönstrens med kraftigare. De är inmålade i dörrarnas marmorering. Trycken och dörrplåt av mässing. Dörr till vapenhuset: Pardörr av trä där vardera dörrblad i den övre delen har blyinfattat antikglas och i den nedre delen ett spegelfält med profilerad stående panel som fyllning. Dörren är dekormålad/strålaserad i grågrönt med inslag av lite rött. Dörrfodren är lika dörrarnas till norra läktarunderbyggnaden, och målade med marmoreringar i grågröna nyanser. Beslag och trycke/knopp av	Dörrarna till norra läktarunderbyggnaden tillkom vid restaureringen 1958-59. Spegelfältens utformning anspelar på västra läktarbarriärens spegelfält. Dörrarna kan ha trycken från restaureringen 2010-2011. Ny dörr i samband med restaureringen 1958-59.

	<p>mässing.</p> <p>Port till södra entrén: Pardörr där vardera dörrblad är klädd med stående panel. Panelen har avfasade kanter. Porten är målad i en grå kulör. Dörrfodret är lika övriga dörrars foder och målat i sammagrå kulör som porten.</p> <p>Dörr i koret till den tidigare sakristian: Järndörr målad i ljust grått lika väggpanelerna.</p>	<p>Porten tillkom i samband med restaureringen 1958-59.</p> <p>Dörren är troligtvis från 1795, då den tidigare sakristian tillkom. Dörren fick troligtvis sin grå kulör i samband med restaureringen 1958-59.</p>
Tak	<p>Kyrkorummet: Tunnvälvat tak av brädor som möts över korsmitten. Valmat i söder och norr. I öster och väster brutet för en mjukare form. Taket är dekormålat i öster, i koret, samt i väster, ovanför läktaren. Dekormåleriet utgörs i öster av motiv från Gamla Testamentet och i väster av Yttersta domen. I takets brytningar, i öster och väster, sitter snidade blommor som för att markera takvalvet. De är målade i rött, grönt och orange. Övriga ytor är laserade i mycket ljust gråbeige vitt.</p> <p>Taklist: Profilerad och dekormålad med en tandsnittsfris i tromp de l'oeil teknik. Samma teknik har använts till en repstavsliknande målning på taklisten.</p> <p>Tandsnittsfrisen är målad i gråa kulörer samt blått. Repstaven är målad i röda kulörer samt svart.</p> <p>Taket under läktaren i väster: Ljust gråmålat.</p>	<p>Målningarna utfördes av Lars Anders Behm Larsson från Nora 1745. Målningarna utfördes i den gamla kyrkan innan den försågs med korsarmar 1795. Taket med dess målningar, målades över två år senare. Målningarna togs fram igen i samband med restaureringen 1958-59.</p> <p>I handlingarna inför arbetena 1958-59 står att tak med taklist ska undersökas för att hitta spår av äldre målningar.</p> <p>Kan eventuellt ha målats om någon gång sedan 1958-59.</p>
Altaruppsats	<p>Altaruppsats med snidade figurer är dekormålad och med marmorerade fält i olika grå och blå kulörer med något rött, samt med förgyllda delar. Altartavla med snidade figurer har blå bakgrund med förgyllda detaljer.</p>	<p>Altartavla från 1764 av Johan Ebbe, en träsnidare från Nora. Vid restaureringen 1958-59 flyttas altarpartiet flyttas fram. Altaruppsättningen ”konserveras enligt ursprungliga färgskalan”, enligt handlingar framtagna inför</p>

		restaureringen 1958-59. I dag ser det ut som att äldre färgskikt skrapats fram och att de sedan retuscherats för att ge ett ”ålderdomligt” intryck. Ny textil för altaret tas troligtvis fram.
Altarring	Altarring med spegelfält. Målad i en ljus grå kulör med förgyllt listverk kring fyllningarna. Stoppat knäfall och överliggare klädda i ett grönt tyg.	Den befintliga altarringen breddas och ges en ny utformning på knäfallet. Den får också ny textil.
Predikstol och ljudtak	Predikstol och ljudtak med snidade figurer är dekormålade med marmorade fält i olika grå och blå kulörer med något rött samt med förgyllda delar. Trappbarriär försedd med spegel-fyllningar marmorade i grå och blå kulörer lika predikstolen. Trappan, utom planstegen som är klädda med matta, samt insidan av barriären är målade i grått.	Predikstolen ”justeras där så erfordras”, står i handlingarna inför arbetena 1958-59. Oklart om något skedde. Trappan justerades till den nya golvnivån i koret och ges en ny trappbarriär med ny fältindelning. Färgsättningen på predikstol med tillhörande ljudtak är lik altaruppsatsens och troligtvis skrapades äldre färgskikt fram som sedan retuscherats för att ge ett ”ålderdomligt” intryck.
Bänkinredning	Bänkinredning med spegelfält, sluten mot mittgången. Bänksitsar och ryggstöd är strålaserade i gulbrunt. Bänkskärmar överliggare är strålaserad i mörkt brunt. Spegelarna är omväxlande marmorade och stänkmålade med mörkare brunt i spegelramarna. De marmorade speglarna är laserade med en mycket svag marmorering i grått och blått. De stänkmålade fälten har stänk i svart, ljus grått och lite vitt på blå botten. Bänkskärmen mot inredningen i södra korsarmen har en liknande färgsättning men med en annan spegelindelning med mer dekorativt utformade spegelfält. Lös bänk i koret: Lite högre sido-gavlar med försänkta	Ny bänkinredning från restaureringen 1958-59. Spegelfälten i bänkskärmen mot inredningen i södra korsarmen, anspelar på västra läktarbarriärens spegelfält. Likadan bänk finns i Hjulso kyrka, på läktaren men med en

	<p>spegelfällt. Hög rygg och sitsen har konkavt avrundade hörn. Målad i en mycket ljus grå kulör.</p>	<p>annan färgsättning.</p>
<p>Armaturer</p>	<p>Äldre malmkronor med elektriskt ljus. Under västra läktaren: 2 st infällda armaturer. De är enkelt utformade, pyramidformade med smal trälist mot taket. De är inmålade i samma kulör som taket. Under norra läktaren: 3 st infällda armaturer. Lika de under västra läktaren.</p>	<p>Malmkronorna elektrifieras. De infällda armaturerna tillkommer vid restaureringen 1958-59.</p>
<p>Nummertavlor</p>	<p>Två fristående nummertavlor med träsniderier. Den är placerad på fot med svarvad del ovanpå en hög smal pyramidformad fot med kannelyrer längst upp. Den svarvade delen är marmorerad i grått och blått och den höga foten är målad i brutet vitt. Nummertavlan har en förgylld ram samt delar av dekoren.</p>	<p>Liksom många andra inventarier så har troligtvis äldre färgskikt skrapats fram som sedan retuscherats för att ge ett ”ålderdomligt” intryck.</p>
<p>Dopfunten med tak</p>	<p>Dopfunten samt tillhörande tak med träsniderier är dekormålade med marmorerade fält i olika grå och blå kulörer med något rött samt med förgyllda delar.</p>	<p>Dopfunten från 1767 av Johan Ebbe, en träsnidare från Nora. Vid restaureringen 1958-59 har troligtvis äldre färgskikt skrapats fram som sedan retuscherats för att ge ett ”ålderdomligt” intryck.</p>
<p>Orgel</p>	<p>Ljust grå med marmorerade fält längst ned i något mörkare grått och vitt. Förgylld dekor och list.</p>	<p>Orgeln flyttas från västra läktaren till södra korsarmen vid restaureringen 1958-59. Färgsättningen skapades vid restaureringen efter den äldre färgskalan.</p>
<p>Läktare i väster</p>	<p>Läktarbarriär med spegelfält och dekorationsmåleri. I de större fyllningarna finns ett figurativt måleri föreställandes Jesus och de tolv lärjungarna. Mellan de större fyllningarna finns mindre fält med dekorativt utformade fält med marmoreringsmålning i svart och rött. Överliggaren har ett dekorativt måleri i rött, grått</p>	<p>Står i handlingar inför arbetena att läktarbarriärerna undersökas för att se om det finns äldre målningar under de dåvarande färgskikten. De äldre målningarna och färgskikten plockas fram i samband med restaureringen 1958-59.</p>

	<p>och svart. Pelarna som bär upp läktarna är marmorade i grönt, brunt och grått.</p> <p>Läktarens golv är av hyvlade brädor lackade i en brun kulör. Läktarbarriärens insida är målad ljus grågrön.</p> <p>Armatyr av blyinfattat glas.</p>	<p>Står i handlingarna inför restaureringen att golvet ska justeras och hyvlas.</p> <p>På läktaren finns också en äldre kyrkobänk kvar, från restaureringen 1897. Här finns också ett äldre samt mindre och löst knäfall. Det kan vara från restaureringen 1958-59.</p>
Trappa till läktaren i väster	<p>Trappa av lackat trä. Väggarna målade i samma kulör som kyrkorummet med listverk i ljus grågrönt. Enkelt utformad ledstång i samma kulör som listverket.</p> <p>Armatyr av blyinfattat glas.</p>	<p>Trappa från restaureringen. Övriga ytskikt får sin färgsättning vid restaureringen 1958-59.</p>
Läktare i norr	<p>Läktarbarriär med spegelfält, omväxlande större och mindre, mer dekorativt utformade, fält. Barriären är målad i ljus grå kulörer. De större fyllningarna är marmorade i blått, grått och brunt. De mindre fyllningarna är marmorade i blått, svart, lila och orange. Överliggaren är marmorad i bruna kulörer.</p>	<p>Tillkommer i samband med restaureringen 1958-59. Spegelfälten i läktarbarriären i norr får sin utformning efter läktarbarriären i väster.</p>
Övrigt	<p>Lilla skåpet vid orgeln. Två spegeldörrar med profilerad ram och fyllningar med profilerad panel. Profileringen återkommer på flera av de andra dörrarna, i kyrkan, och deras panel. Ljus gråmålat.</p>	<p>Troligtvis från restaureringen.</p>

Kulturhistoriskt värde

Kyrkorummet har en välbevarad gestaltning från restaureringen 1958-59 av arkitekt Gunnar Hållén. År 2010-11 utfördes arbeten i kyrkorummet, men dessa arbeten gjordes i stort mycket lika tidigare utförande i syfte att bevara den tidigare restaureringen från 1958-59.

Järnboås kyrka med ny altarring från restaureringen 1958-59. Då togs också de äldre målningarna i koret fram.

Järnboås kyrka sedd från öster med målningar över läktaren som togs fram i samband med restaureringen 1958-59. Då tillkom även bänkinredningen.

Ny barriär till predikstolen vid restaureringen 1958-59. I samband med restaureringen skrapades äldre färgskikt fram för att utgöra grunden för färgsättningen.

Äldre färgskikt skrapades fram på många av kyrkans inventarier och inredning i samband med restaureringen. Troligtvis retuscherades de för att ge ett ålderdomligt intryck.

Läktaren och läktarunderbygganden i norra korsarmen.

Marmorerad dörr och bröstningspanel.
Dörrens spegel har fått sin utformning från
den äldre läktarbarriären.

Sakristia

Vid restaureringen 1958-59 inrättade man en ny sakristia i norra korsarmen. Rummet är täckt med ett plant brädtak, tunt målat i ljus grå kulör. Väggarna är klädda med väv, ytterst en ny väv från 2010-11. Golvet består av ett brädgolv, eventuellt oljat. I öster finns ett fönster och mot väster finns en dörr in till skrudkammaren och en dörr ut till vindfånget vid norra entrén.

Ett äldre möblemang står mitt i rummet och restaurerades 1958-59, eventuellt även målades. Även yngre förvaringsmöbler i omålade furu finns i sakristan. Ett textilklätt altare och en piscina i form av en snäcka finns mot södra väggen.

Väggarnas väv och fönsternisch målades om lika befintlig kulör vid restaureringen 2010-11. I övrigt är sakristian välbevarad från restaureringen 1958-59.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv, olika bredd. Troligtvis oljat. Golvlister: Golvlister med enkel profil i övre delen målade i ljus grå kulör.	Golv och golvlister är lika vapenhus och brudkammare.
Väggar		Vid restaureringen 2010-2011 satte man ny glasfiberväv med liknande struktur som befintlig juteväv från 1958-59. Väggarna målades därefter i kulör lika befintlig.
Dörr	Dörr mot kyrkorum: Enkeldörr med en stor fyllning med dekorativt utformade hörn. Dörren är målade i ljus grått lika dörrfodret. Dörrfyllningens yttre list är målade i en mörkare grå kulör. Dörrtrycke av mässing. Dörr mot skrudkammare och vindfång: Enkeldörr lika den mot kyrkorummet. I övre delen ett litet fönster i form av ett kors med färgat antikglas. Dörrtrycken av mässing.	Dörrtrycket på dörren ut mot kyrkorummet är slätare och har förmodligen tillkommit vid ett senare tillfälle.
Fönster	Fönster i östra väggen. Fönster i två lufter med rakt överstycke, del av ett större fönster som fortsätter upp på läktaren. Kopplade båga med bly spröjsat antikglas i ytterbågen. Båge och karm är målade i ljus grå kulör. Antikbehandlade beslag.	Fönsternisch och fönsterbänk målades i lika befintlig kulör 2010-2011.

Tak	Tak av slät spontad panel målad tunt i en ljus grå kulör. Taklist: Bred hålkärslist profilerad mot vägg och tak. Brungrå laserad i "kärlet", yttre profilen mot vägg och tak är målad i ljust grå kulör lika dörrar och dörrfoder.	
-----	--	--

Kulturhistoriskt värde

Sakristian är näst intill oförändrad sen restaureringen 1958-59. Den senare tillkomna väven på väggarna har inte förändrat sakristians gestaltning från tillkomsttiden.

Avvikande är de senar tillkomna förvaringsmöblerna i omålad furu.

Fönster i övre del av dörr in till skrudkammaren. Till höger, piscina.

Skrudkammare

Skrudkammaren tillkom i samband med restaureringen 1958-59, då norra korsarmen togs i anspråk för sakristia, skrudkammare samt förrådsutrymmen.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Lackat brädgolv av furu. Golvlister: Enkelt profilerad list målad i en ljus grå kulör.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Väggar	Spontad stående samt slät panel, laserad i en mycket ljus grå kulör.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Tak	Spontad slät panel laserade i en ljus grå kulör, mörkare än väggarna. Taklist: Enkelt profilerad taklist målad i en mycket ljus grå, nästan vit, kulör.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Dörrar och portar	2 dörrar, mot sakristian samt mot den lilla hallen med trappa till läktaren. Dörrarna är lika. Dörr med utanpåliggande ram som bildar ett större spegelparti med indragna hörn. Dörrarna är ljus gråmålade med en mörkare grå smal ram i spegelramen. I dörrarnas övre del finns ett litet fönster med antikglas. Dörrtrycken av mässing. Dörrfoder: Profilerat foder, målat i en ljus grå kulör.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59. Spegelfältens utformning anspelar på västra läktarbarriärens spegelfält.
Armatyr	Två infällda armaturer, lika de i kyrkorummet under läktarna. De är enkelt utformade, pyramidformade med smal trälist mot taket. De är inmålade i samma kulör som taket.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Skåpinredning	Inbyggd skåpinredning i vitlaserat trä. Skåpdörrarna består av ett stort glas med träram. Ramen är målat i en mycket ljus grå kulör. Trycken/beslag av mässing.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.

Kulturhistoriskt värde

Utrymmena har en välbevarad gestaltning från restaureringen 1958-59.

Skrudkammaren med skåpinredning och dörr ut mot hallen i norra korsarmen.

Läktare och hall i norra korsarmen

I norra korsarmen finns en liten hall mellan skrudkammaren och kyrkorummet. Här finns också en trappa upp till norra läktaren. Utrymmena samt läktarentillkom vid restaureringen 1958-59.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Lackat brädgolv av furu. Golvlister: Enkelt profilerad list målad i en ljus grå kulör.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Väggar	Väggarna är klädda med väv, målad i en bruten ljus kulör.	Väggarnas beklädnad med glasfiberväv tillkom vid restaureringen 2010-2011. Försök gjordes att laga den befintliga juteväven från restaureringen 1958-59. Det lyckades inte utan en glasfiberväv valdes i stället, men med en struktur lika jutevävens. Kulören valdes lika den befintliga från 1958-59.
Tak	På läktaren utgör tak och taklist av kyrkorummets tak och taklist, i norra korsarmen. Taket i hallen utanför skrudkammaren: Tak av spontade brädor laserade i en grårosa kulör. Taklist: Enkelt profilerad taklist målad i ljus grå kulör.	I handlingarna inför arbetena 1958-59 står att tak med taklist ska undersökas för att hitta spår av äldre målningar. Taket har troligtvis målats om i samband med restaureringen 2010-2011.
Fönster	Fönster och foder: Fönster bestående av två lufter med kopplade bågar. Målade i en ljus varmgrå kulör. Antikglas och blyspröjs i ytterbågen. Mässingsbeslag. Fodret är enkelt profilerat och målat i samma kulör som fönsterbågen.	Tillkom vid restaureringen. Fönsternischerna målades om i samband med restaureringen 2010-2011.
Dörrar	2 dörrar, mot skrudkammaren och kyrkorummet. Dörrarna är lika förutom att dörren till skrudkammaren har ett litet fönster. Dörrar med utanpåliggande ram som bildar ett större spegelparti med indragna hörn. Dörrarna är ljus gråmålade med en mörkare	Spegelfältens utformning anspelar på västra läktarbarriärens spegelfält. Dörrarna kan ha trycken från restaureringen 2010-2011.

	grå smal ram i spegelramen. I skrudkammarens dörr, i dess övre del, finns ett litet fönster med antikglas. Dörrtrycken och plåt av mässing. Dörrfoder: Profilerat foder målat i en ljus grå kulör.	
Trappa	Trappan är av lackat trä. Dess barriär är försedd med spegelfyllningar samt profilerad överliggare. Barriären är målad i en ljus grå kulör och överliggaren strålaserad i en mörkt grågrön kulör.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Läktarbarriär	Insidan på läktarbarriären är målad lika väggarna. Marmorerad överliggare i bruna kulörer.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.
Armaturer	5 armaturer av blyinfattat antikglas på mässingsplåt/botten.	Tillkom i samband med restaureringen 1958-59.

Kulturhistoriskt värde

Utrymmena har en välbevarad gestaltning från restaureringen 1958-59 av arkitekt Gunnar Hållén. År 2010-11 utfördes arbeten i kyrkorummet, men dessa arbeten gjordes i stort mycket lika tidigare utförande i syfte att bevara den tidigare restaureringen från 1958-59.

Hallen i norra korsarmen med trappa upp till norra läktaren.

Dörrar till skrudkammare och kyrkorum samt armatur av blyinfattat antikglas.

Norra läktaren.

Kulturhistorisk värdering av restaureringen

Denna kulturhistoriska värdering utgör ett komplement till den kulturhistoriska karakterisering som gjordes 2003.

Järnboås kyrka utgör en av bergslagens karakteristiska timmerkyrkor med korsformad plan uppförda omkring 1600-talets mitt. Flertalet av dessa kyrkor har genomgått liknande förändringar. Genom århundraden har kyrkorummen förändrats efter rådande tids tankar och ideal.

Karaktärsskapande för kyrkan är restaureringen från 1958-59 av arkitekt Gunnar Hållén, som genomfördes efter dåvarande restaureringsideologi som syftade till att återställa och bevara äldre interiörer så äkta och tydligt som möjligt. I detta fall omfattades till viss del exteriören. Målsättningen var även att svara upp mot tidens krav på ny teknik, komfort och nya liturgiska strömningar. Patinan skulle finnas kvar och harmonisera med eventuella nya tillägg som skulle vara transparenta.

Det stora ljusa kyrkorummet med sina trätunnvalv och tresidigt avslutat kor präglas av 1950-talets restaurering som är konsekvent utförd. Den nya inredningen i kyrkorummet samspelar väl med den äldre inredningen från 1600- och 1700-talet, så som predikstol, altarpupp, nummertavlor, dopplats samt framtagna takmålningar från år 1745.

Läktarunderbyggnaden i norra korsarmen och under västra läktaren är ett tidigt exempel på den tidens behov av nya funktioner, i form av större ekonomitrymmen, kapprum, brudkammare, wc mm.

Värdebärare (utan inbördes ordning)/Att tänka på i förvaltning och underhåll

- Kyrkans nuvarande interiör är ett resultat av 1950-talets restaurering och utgör ett vittnesbörd om sin tids syn på bevarandeideologi och gestaltning av äldre kyrkorum.
- Restaureringen som genomfördes i Järnboås kyrka är till stor del välbevarad. Karaktärsskapande för restaureringen är den sammanhållna inredningen och gestaltningen av samtliga rum.
- Läktarunderbyggnaderna som är tidiga exempel på tidens behov av nya funktioner är välbevarade och dess bemålade ytskikt är så gott som orörda. Vid en eventuell restaurering/reovering bör dess originalgestaltning/denna tas tillvara och eventuellt återställas där förändringar skett.
- Restaureringen från 1952 är bevarandesvärd. Vid en eventuell restaurering/reovering bör man bevara och ta hänsyn till denna.

Lagar och förordningar

Kyrkobyggnader samt även inventarier omfattas av Kulturmiljölagen.

Kulturmiljölag 1988:950

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Kyrkobyggnader och kyrkotomter

2 § Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

Kyrkobyggnader enligt denna lag är byggnader som före den 1 januari 2000 har invigts för Svenska kyrkans gudstjänst och den 1 januari 2000 ägdes eller förvaltades av Svenska kyrkan eller någon av dess organisatoriska delar.

Kyrkotomt är ett område kring en kyrkobyggnad som hör samman med byggnadens funktion och miljö och som inte är begravningsplats. *Lag (1999:304)*.

3 § Kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.

I fråga om en kyrkobyggnad krävs alltid tillstånd för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden liksom för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt för ändring av dess färgsättning.

I fråga om en kyrkotomt krävs alltid tillstånd för utvidgning av tomten samt för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar på tomten.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. *Lag (1995:560)*.

4 § Om länsstyrelsen beslutar det, ska 3 § om tillståndsprövning tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som har ett högt kulturhistoriskt värde. *Lag (2013:548)*.

5 § Sedvanliga underhållsarbeten eller brådskande reparationsåtgärder får utföras utan tillstånd. Sådana åtgärder skall utföras med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till byggnadens eller anläggningens kulturhistoriska värde.

Kyrkliga inventarier

6 § Inventarier av kulturhistoriskt värde, som hör till kyrkobyggnad eller annan kyrklig byggnad, kyrkotomt eller begravningsplats, skall förvaras och vårdas väl. *Lag (1999:304).*

7 § För varje församling skall det finnas en förteckning över inventarier som avses i 6 §. I förteckningen skall anges om ett föremål ägs eller förvaltas av någon annan än församlingen och om det förvaras på någon annan plats än i kyrkan.

I varje församling skall det utses två personer som har ansvar för att föra förteckningen. De skall också se till att föremålen förvaras och vårdas väl. Församlingen skall anmäla till länsstyrelsen vilka som har utsetts. *Lag (1999:304).*

8 § Stiftet skall minst vart sjätte år kontrollera att alla föremål i förteckningen finns kvar. Sådan kontroll skall också göras vid byte av någon av de personer som har utsetts enligt 7 § andra stycket. Efter varje kontroll skall en kopia av förteckningen sändas till länsstyrelsen. *Lag (1999:304).*

9 § I fråga om ett föremål i förteckningen, som inte ägs av någon enskild person eller släkt, krävs tillstånd från länsstyrelsen

1. för att avyttra det,
2. för att avföra det från förteckningen,
3. för att reparera eller ändra det, eller
4. för att flytta det från den plats där det sedan gammalt hör hemma.

Länsstyrelsen får, i fråga om första stycket 3 och 4, ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder åtgärden. Villkoren får avse hur åtgärden skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Tillstånd krävs inte för mera obetydliga reparationer. Sådana reparationer får inte utföras så, att föremålets kulturhistoriska värde minskas. *Lag (1999:304).*

10 § Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet får besikta kyrkliga inventarier.

Länsstyrelsen får också besluta att ett föremål skall tas upp i förteckningen.

Om det finns allvarlig fara för att ett föremål skadas, får länsstyrelsen tills vidare ta hand om det eller vidta någon annan nödvändig åtgärd för att skydda eller vårda det. Innan en sådan åtgärd vidtas, skall samråd ske med stiftet och, om föremålet ägs av någon enskild, med denne. *Lag (1999:304).*

Administrativa uppgifter

Diarienummer:	2017.230.229
Beställare:	Västerås stift
Utförare:	Örebro läns museum
Utförandeperiod:	2016-2017
Styrgrupp:	Anna GÜthlein, Västerås stift Anneli Borg, Örebro läns museum
Projektledare:	Anneli Borg, Örebro läns museum
Projektdeltagare:	Anneli Borg, Örebro läns museum Charlott Torgén, Örebro läns museum
Referensgrupp:	Anna GÜthlein, Västerås stift Raoul Hjærtström, Länsstyrelsen Örebro Västmalands museum Dalarnas museum

Källor

Bedoire, Fredric, *Restaureringskonstens historia*, Norstedt i samarbete med Kungl. Konsthögskolan, Stockholm, 2013.

Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering Järnboås kyrka*, Västerås stift, 2003.

Boström, Hans-Olof, *Helgade rum: kyrkor i Karlstads stift*, Värmlands museum, Karlstad, 2009.

Edman, Victor, *En svensk restaureringstradition: tre arkitekter gestaltar 1900-talets historiesyn*, Byggförl., Diss. Stockholm: Tekn. högsk., 1999, Stockholm, 1999.

Esbjörnson, E, *Kyrkor i Örebro län*, Örebro, 2000.

Esbjörnson, E, *Värt att se i Örebro län*, Örebro 2002.

Gullbrandsson, Robin, *Tusenårigt arv: Skara stifts kyrkor*, Skara stiftshistoriska sällskap, Skara, 2008.

Uppsala Landsarkiv, Järnboås kyrkoarkiv.

Örebro läns museum, topografiska arkivet, Järnboås kyrka.

<http://iis.hallenarkitekter.se/About.aspx>

<http://runeberg.org/tektid/1943a/0048.html> (Teknisk tidskrift 1943)

https://sv.wikipedia.org/wiki/Gunnar_Hållén